

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

Дарія Гошовська

**СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ПЕДАГОГІЧНО-
КОРЕКЦІЙНОГО ТРЕНІНГУ:
Методичні рекомендації до самостійної роботи**

ЛУЦЬК 2020

УДК 159.922.7(075.8)

Г74

Рекомендовано до друку Методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 1 від 23.09.2020р.)

Рецензенти:

Кандидат психологічних наук,

Доцент кафедри психології

Мукачівського державного університету

Брецько І.

Кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної і соціальної психології

та соціології

Федотова Т.В.

Гошовська Д.Т. СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ та методика педагогічно-корекційного тренінгу: [методичні рекомендації до самостійної роботи] /

Д.Т.Гошовська. - Луцьк, 2020. - 22с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з курсу «Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу» мають на меті узагальнити та використати додаткову інформацію у роботі з дітьми з особливими потребами розвитку для глибшого і повнішого розуміння складних порушень.

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності «Психологія», «Практична психологія» денної та заочної форм навчання, а також будуть корисними для психологів, дефектологів, соціальних працівників при вивченні питань навчання, виховання і організації допомоги дітям з проблемами розвитку.

© *Гошовська Д. Т., 2020*

Пояснювальна записка

Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу є дисципліною професійного напрямку, яка викладається студентам денної і заочної форм навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес диференціювання навчання, виховання і розвитку дітей з психічними і (або) фізичними порушеннями та відхиленнями у поведінці, визначення найбільш результативних шляхів, засобів, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження та подолання відхилень у розвитку та поведінці таких дітей.

Метою вивчення дисципліни є синтез знань про дизонтогенез особистості, формування наукового світогляду щодо психологічних чинників порушеного розвитку, вмінь самостійно проводити психодіагностичну і консультативну роботу з дітьми, які мають особливі потреби розвитку, зважено та відповідально підходити до вибору заходів профілактики та корекції порушеного розвитку.

Студенти повинні знати:

- предмет і завдання спеціальної педагогіки і спеціальної психології; види порушень психофізичного розвитку та їх причини; комплексну диференціальну діагностику відхилень у психофізичному розвитку; освітні установи для осіб із проблемами в психофізичного розвитку та їх комплектування;
- психолого-педагогічну характеристику дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку та особливості роботи з ними в умовах інклюзивної освіти;
- зміст і форми роботи з сім'ями, які виховують дітей з вадами психофізичного розвитку.

Студенти повинні вміти:

- здійснювати моніторинг розвитку дітей, які мають труднощі у навчанні, та адекватно оцінювати причини, що призводять до їх виникнення;

- своєчасно виявляти порушення у розвитку учнів та здійснювати правильний психолого-педагогічний супровід дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку;
- здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до учнів з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованої та інклюзивної освіти;
- формувати готовність здорових учнів до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;
- проводити роботу з батьками щодо надання їм правильної інформації про осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб.	конс ул.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6	7 8
Змістовий модуль I. Загальні питання спеціальної психології						
Тема 1. Предмет і завдання спеціальної психології. Особи з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання.	16	4	2			15
Тема 2. Види розладів психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Загальні та специфічні закономірності розвитку, навчання і виховання дітей, які потребують корекції	18	2	4	2		15

Тема 3. Комплексна диференційована діагностика відхилень у психофізичному розвитку. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг	19	2	2	2		12
Разом за змістовим модулем 1	56	8	8	4		42
Змістовий модуль 2. Прикладні проблеми спеціальної психології						
Тема 4. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при сенсорних порушеннях	26	4	4	2		20
Тема 5. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту, ЗПР, відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки	21	6	6	2		15
Тема 6. Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату.	15	2	2	2		15
Разом за змістовим модулем 2	83	12	12	6		50
Усього годин	150	20	20	10		92

Тема 1. Предмет і завдання спеціальної психології.

Завдання:

1. Створити схему взаємозв'язку спеціальної психології з іншими науками та галузями психології, обґрунтувати вашу думку (схема)
2. Скласти список рекомендованої літератури (посилаючись на дослідження останніх років українських вчених)

Форма подачі: схема, вільний опис

Оцінювання: (оцінюється максимальною кількістю 2 балами, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. Посіб / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.

2. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.

3. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.

4. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.

5. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с.

Тема 2. Види розладів психофізичного розвитку та їх причини (загальна характеристика). Загальні та специфічні закономірності розвитку, навчання і виховання дітей, які потребують корекції

Завдання

1. Створити схему взаємозв'язку чинників порушеного розвитку, обґрунтувати свою думку, вказати використані джерела (ресурси). (у формі таблиці)
2. Проаналізувати вплив сенсорної та психологічної деривації на розвиток дитини. Обґрунтувати вашу думку, вказати використані джерела (ресурси).

Форма подачі: схема, таблиця, вільний опис

Оцінювання: (оцінюється максимальною кількістю 2 балами, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. Посіб / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебники для вузов ./ Выготский Л.С. – СПб.: 2003. - 654 с.
3. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.
4. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.
5. Зейгарник Б. В. Очерки по психологии аномального развития личности / Зейгарник Б. В., Братусь Б. С. — М., 1980.-234 с.
6. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с. –
7. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.
8. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред.

В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с.

Тема 3. Комплексна диференційована діагностика відхилень у психофізичному розвитку. Освітні установи для осіб з вадами психофізичного розвитку та їх комплектування. Психолого-педагогічний моніторинг

Завдання:

1. Підібрати методичний інструментарій для діагностики дітей різних вікових категорій з порушеннями розвитку
2. Ознайомитись з інструкцією баламетричної техніки для роботи у ресурсному центрі з дітьми, які мають особливі освітні проблеми.

Форма подачі: схема, таблиця, вільний опис

Оцінювання: (оцінюється максимальною кількістю 2 балами, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч.

Посіб / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.. – К. : Центр учбової літератури,

2011. – 264 с

2. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.

3. Зейгарник Б. В. Очерки по психологии аномального развития личности / Зейгарник Б. В., Братусь Б. С. — М., 1980.-234 с.

4. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.

5. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.

Тема 4. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при сенсорних порушеннях

Завдання:

1. Скласти тезисно план психічного розвитку сліпоглухих дітей.
2. Розкрити компенсаторні можливості тактильно-вібраційної чутливості, смаку та нюху.

Форма подачі: вільний опис

Оцінювання: (оцінюється максимальною кількістю 2 балами, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

1. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебники для вузов ./ Выготский Л.С. – СПб.: 2003. - 654 с.
2. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.
3. Литвак А. Г. Психология слепых и слабовидящих / А. Г. Литвак — СПб., 1999.- 278с.
4. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с.
4. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.

Тема 5. Особливості розвитку, навчання та виховання особистості при порушеннях інтелекту, ЗПР, відхиленнях емоційно-вольової сфери та соціальної поведінки

Завдання

1. Здійснити порівняльний аналіз порушень розвитку при розумовій відсталості та затримці психічного розвитку. Оберіть по одній з форм проявів інтелектуальних порушень та ЗПР

2. Опишіть основні форми дезадаптованості особистості (педагогічної занедбаності)

Параметри	Порушення інтелектуального розвитку	ЗПР
Чинники виникнення		
Моторика		
Сприймання		
Увага		
Пам'ять		
Мовлення		
Мислення		
Емоційно-вольова сфера		

Форма подачі: таблиця

Оцінювання: максимальна кількість 2 бали, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

1. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини / Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П.: підручник. – К.: Знання, 2008. – 360 с.
2. Сорокин В. М. Специальная психология / Сорокин В. М. – СПб.: Речь, 2004. – 216 с.
3. Сорокин В. М. Практикум по специальной психологии / Сорокин В. М., Кокоренко В. Л. / Под ред. Л. М. Шипициной. – СПб.: Речь, 2003. – 122 с.
4. Спеціальна психологія. У питаннях і відповідях: навчальний посібник / укл. О. В. Чепка – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016 – 104 с.
5. Спеціальна психологія: тексти. – Ч. 2. / За ред. М. П. Матвєєвої, С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний ун-т, 2001. – 142 с.

Тема 6. Психічний розвиток при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату.

Завдання: 1. Здійснити порівняльний аналіз психічного розвитку дитини при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату

Параметри	Порушення мовлення	порушення опорно-рухового апарату
Чинники виникнення		
Моторика		
Сприймання		
Увага		
Пам'ять		
Мовлення		
Мислення		
Емоційно-вольова сфера		
Мотиваційно-потребнісна		
Особливості діяльності		
адаптація		
Ваш варіант		

Форма подачі: таблиця, вільний опис

Оцінювання: (оцінюється максимальною кількістю 1 балом, перевіряється та оцінюється на практичному занятті)

Список рекомендованих джерел:

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. Посіб / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебники для вузов ./ Выготский Л.С. – СПб.: 2003. - 654 с.
3. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с.
4. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.
5. Зейгарник Б. В. Очерки по психологии аномального развития личности / Зейгарник Б. В., Братусь Б. С. — М., 1980.-234 с.
6. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с. –
7. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.
8. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ

Абілітація - це система лікувально-психологічних заходів з метою попередження і лікування патологічних станів у дітей раннього віку, які ще не адаптувалися до соціального середовища і призвели до стійкої втрати можливості навчатися, працювати тощо.

Адиктивна поведінка – поведінка людини, обмеженої хімічною залежністю від психотропних речовин, які змінюють психіку.

Алкоголізм – хвороба, яка виникає в результаті надмірного вживання алкоголю, проявляється патологічною залежністю від нього, супроводжується психічними, неврологічними, соматичними розладами.

Аномальний розвиток – розвиток на дефектній основі. За визначенням Л.С. Виготського, аномальний розвиток - не дефектний, а своєрідний розвиток, який не обмежується негативними ознаками, а має цілий ряд позитивних особливостей, що виникають з пристосуванням дитини з дефектом розвитку до навколишнього світу. Дане поняття входить в коло понять, які об'єднані терміном “дизонтогенез”, яким позначають різні форми порушень онтогенезу.

Аномальні діти – діти з вродженими чи набутими порушеннями фізичного чи психічного розвитку. Термін походить від грецького слова *anomalos* – неправильний. Цим терміном позначають дітей, які мають виражені порушення у своєму розвитку. До дітей з порушеннями у розвитку відносять розумово відсталих, нечуючих, поганочуючих, незрячих і слабобачачих, дітей з важкими мовними порушеннями, порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, з вираженими порушеннями емоційно-вольової сфери (дитячий аутизм, гіперактивність, дефіцит уваги).

Вони потребують комплексної реабілітації, яка включає медичну, психолого-педагогічну і соціальну допомогу, при цьому обов'язково індивідуальну.

Афазія - розлад мовлення, при якому частково або повністю втрачається можливість користуватися словами для вираження думок і спілкування з оточуючими, при цьому функції апарату артикуляції і слуху зберігаються. Афазія поділяється на моторну, сенсорну, амнестичну. Афазія може носити стійкий або скороминучий характер.

Девіантна поведінка – відхилення поведінки від загальноприйнятих у суспільстві норм.

Делінквентна поведінка – ланцюг проступків, провин, дрібних правопорушень, які не караються кримінальним кодексом.

Дефіцитарний (від лат. «deficit» - не вистачає) дизонтогенез пов'язаний з ураженням окремих аналізаторів: зору, слуху, опорно-рухового, мовного апарату, деякими хронічними соматичними захворюваннями. Він постає у вигляді своєрідної психології сліпої, глухої, хворої на важку ваду серця людини.

Брадилалія - патологічно сповільнений темп мовлення. При сповільненому темпі мовлення виявляється тягучо розтягнутим, млявим, монотонним.

Дефект (лат. defectus - недолік) – порушення чи пошкодження, яке носить характер серйозного відносно стабільного недоліку, втрата чи відсутність будь-якої функції чи органу.

Дизартрія - порушення мовлення, що виникає у результаті ураження м'язів мовного апарату: м'якого неба, гортані, губ.

Дисфонія (афонія) - порушення голосу, порушення фонації, вокальні порушення, що проявляються у порушенні сили, висоти і тембру голосу.

Дисгармонійний дизонтогенез стосується здебільшого емоційно-вольової сфери. Його моделлю може бути психопатія (від грец. πάθος - страждання) - патологія темпераменту та характеру, властивості яких зумовлюють соціальну дезадаптацію – розлад стосунків із навколишніми.

Дисграфія - часткове, специфічне, стійке порушення писемного мовлення, основним симптомом якого є наявність стійких помилок на письмі, не дивлячись на достатній рівень інтелектуального розвитку, регулярності навчання, а також за відсутності грубих порушень слухового та зорового аналізаторів.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) — збірний термін, який об'єднує групу не прогресуючих неврологічних розладів, які виникають у результаті недорозвинення або пошкодження головного мозку в ранньому онтогенезі.

Інвалід — це особа, яка має порушення здоров'я зі стійкими розладами функцій організму, зумовлене захворюваннями, наслідками травми чи дефектами, що призводять до обмеженої життєдіяльності, і потребує соціального захисту (Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні").

Інвалідність - це обмеження у можливостях, яке зумовлене фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими бар'єрами, які не дозволяють людині бути повноцінно інтегрованою у суспільство і брати участь у його житті на рівних умовах з іншими

Ембріональний (зародковий) період - це час, коли новий організм (ембріон) розвивається всередині материнського організму або всередині яйця, насінини тощо.

Заїкання - порушення темпо-ритмічної організації мовлення, зумовлене судомним станом м'язів мовного апарату. *Заїкання* (невротичне; неврозоподібне) — вада мовлення, що виявляється у мимовільному повторенні окремих звуків, складів або цілих фраз, неприродньому розтягуванні звуків або блоках мовчання, протягом яких людина, що заїкається, не може вимовити звук.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це сповільнений темп розвитку психіки, який виражається у нестачі загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, перевазі ігрових інтересів і нездатності займатися інтелектуальною діяльністю. Поняття «затримка психічного

розвитку» вживається стосовно дітей зі слабо вираженою органічною або функціональною недостатністю центральної нервової системи.

Корекція (лат. correctio - виправлення) – система психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей. Під корекцією розуміємо як виправлення окремих дефектів (наприклад, корекція вимови, зору), так і цілісний вплив на особистість аномальної дитини з метою досягнення позитивного результату у процесі її навчання, виховання та розвитку.

Компенсація - це заміщення або перебудова порушених чи недорозвинених функцій організму. Всі компенсаторні процеси протікають одночасно на декількох рівнях.

Моторна афазія характеризується втратою здатності вимови слів, мовлення маловиразною, сповільнене, вимовлювані слова спотворені в результаті ускладнення формування звуків і складів, а також слів. Страждає також процес перемикання з однієї мовної одиниці (звук, слова) на іншу.

Незрячі - це люди з повною відсутністю зорових відчуттів, або ті, які мають залишковий зір або здатність до світловідчуття. Абсолютно або тотально незрячі - люди з повною відсутністю зорових відчуттів.

Номінальна афазія - порушення здатності називати слова. Людина повністю усвідомлює, що саме хоче сказати, перед її мисленнєвим зором з'являється відповідна картинка, але їй важко дати назву предмету чи явищу, тож вона пояснює її описово, перефразом, наприклад, кішка - тварина, пухната, живе в домі.

Онтогенез (від грец. онтос — існуюче та генезіс — походження) - це індивідуальний розвиток особи від її зародження до смерті.

Олігофренія — це таке порушення розумового розвитку дитини, при якому спостерігається стійке недорозвинення всієї психіки. У таких дітей порушення мозкових систем виникає на ранніх етапах розвитку; у внутрішньоутробному (пренатальному), постнатальному періоді, а також у перші три роки життя дитини; тобто до повного формування мовлення.

Постембріональний (післязародковий) період триває з моменту народження (виходу із зародкових оболонок, покривів насінини) і триває до моменту набуття організмом здатності до розмноження.

Психологічний супровід – це система освітньо-виховних технологій та принципів, що спрямована на створення умов для розвитку, прояву та реалізації потенційних можливостей особистості дитини з порушеннями зору.

Ранній дитячий аутизм (синдром Каннера) – це дуже важкий розлад, який розпочинається з дитинства. У таких дітей спостерігається порушення розвитку соціальних відносин. Це виявляється в тому, що дитина виявляє до всього байдужість і довго нездатна відчувати прив'язаність до батьків.

Реабілітація - це система медико-психологічних заходів, які спрямовані на включення дитини з проблемами розвитку у соціальне середовище, залучення до громадського життя і праці на рівні її психофізичних можливостей.

Ринолалія - порушення тембру голосу та звуковимови, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовленнєвого апарату.

Розвиток — це безперервно-поступальний, незворотний процес формування якісно позитивних змін у характері суб'єктивного відображення людиною зовнішнього і внутрішнього світів (у параметрах повноти, точності, глибини і взаємопов'язаності), що забезпечує ефективнішу саморегуляцію зовнішньої предметної і внутрішньої психічної діяльності.

Середньостатистична норма — це такий рівень психосоціального розвитку людини, який відповідає середнім якісно-кількісним показникам, отриманим під час обстеження представницької групи популяції людей однакового віку, статі, культури тощо.

Слухом називається здатність організму сприймати й диференціювати звукові коливання за допомогою слухового аналізатора.

Слабозорі - це люди, гострота зору яких дозволяє розрізняти предмети, контури яких вони бачать нечітко.

Спотворений дизонтогенез виявляє себе у спадкових, найчастіше психічних, захворюваннях. Моделлю тут може бути дитячий аутизм (від гр. αὐτός - сам), ознаками якого є ухилення дитини від контактів із навколишніми, заглибленість у власні переживання, «холодність» емоцій. Мовлення у цьому випадку випереджає розвиток предметних навичок. Дитина схильна до надмірного і нерідко неадекватного узагальнення, має неадекватну самосвідомість, їй важко сконцентрувати увагу, у неї порушується довільність діяльності.

Соціальна адаптація (від лат. *adapto* - пристосовувати) – приведення індивідуальної та групової поведінки аномальних дітей у відповідність з системою суспільних норм і цінностей. У аномальних дітей через дефекти розвитку ускладнена взаємодія із соціальним середовищем, знижена здатність адекватного реагування на зміни, що відбуваються, ускладнюються вимоги. Вони відчують особливі труднощі у досягненні своїх цілей в рамках існуючих норм, що може викликати у них неадекватну реакцію і призвести до відхилень у поведінці.

Соціальна реабілітація (лат. *rehabilitas* – відновлення придатності, здатності) у медико-психологічному значенні – включення аномальної дитини у соціальне середовище, залучення до громадського життя і праці на рівні її психофізичних можливостей.

Соціальна норма - це загальновизнані правила, зразки поведінки, стандарти діяльності, які забезпечують впорядкованість, регулярність соціальної взаємодії індивідів і груп.

Спеціальна психологія – це галузь психології, яка вивчає психологічні особливості дітей з порушеннями розвитку.

Суїцидна поведінка підлітків об'єднує всі прояви суїцидної активності: думки, наміри, погрози, спроби, замаху на життя.

Тахілалія - патологічно прискорений темп мовлення. При прискореному темпі – квапливий, стрімкий, напористий.

Функціональна норма (або індивідуальна норма) - це індивідуальна норма розвитку, яку можна вважати відправною точкою й одночасно метою реабілітаційної роботи з людиною, незважаючи на характер порушень.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна (базова)

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навч. Посіб / Бочелюк В.Й., Турубарова А.В.. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/528-psihologya-lyudini-zobmejenimi-mojlivostyami-bochelyuk-vy.html>
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебники для вузов ./ Выготский Л.С. – СПб.: 2003. - 654 с. – Режим доступу: <http://www.klex.ru/t1>
3. Государев Н.А. Специальная психология: Учебное пособие. – М. : Ось-89. 2008. – 288 с. – Режим доступу: <http://www.klex.ru/b93>
4. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу / Д.Т.Гошовська.- Луцьк.: Вежа, 2013.- 338с.
5. Зейгарник Б. В. Очерки по психологии аномального развития личности / Зейгарник Б. В., Братусь Б. С. — М., 1980.-234 с.
6. Основы специальной психологии: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л.В. Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузницовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 480 с. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/4017919/>
7. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М.М. Кононова – Полтава : АСМІ, 2015 – 389 с.
8. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И.Солнцева и др.; Под ред. В.И.Лубовского. — 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 464 с. – Режим доступу: <http://www.klex.ru/cog>

Додаткова:

1. Аппе Ф. Введение в психологическую теорию аутизма / Франческа Аппе; [пер. с англ. Д.В.Ермолаева]. – Москва: Теревинф, 2006. – 216 с.
2. Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шляхи від інституалізації до інтеграції / Бондар В. І., Синьов В. М. // Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського ун-ту ім. І. Огієнка. – Вип. 12. – [Серія соціально-педагогічна]. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 8–14.
3. Калягин В. А. Логопсихология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Калягин, Т.С.Овчинникова. – М. : Издательский дом «Академия», 2007. – 320с.
4. Лебединская К.С. Диагностика раннего аутизма /Лебединская К.С., Никольская О.С. – М.: Просвещение, 1991. – 250 с.
- 5.Лубовский В.И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей / В.И. Лубовский — М., 1989. - 234с.
- 6.Мамайчук И. И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии / Мамайчук И. И. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
7. Нарушения зрения у детей раннего возраста. Диагностика и коррекция: Методическое пособие / Л.И. Фильчикова, М.Э. Бернадская, О.В. Парамей. – М. : Издательство «Экзамен», 2004. – 192 с.
8. Никольская О.С. Аффективная сфера человека. Взгляд сквозь призму детского аутизма. – М.: Центр лечебной педагогики, 2000. – 364 с.
9. Никольская О.С. Аутичный ребенок. Пути помощи / Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. . – М.: Теревинф, 1997. – 342 с.
10. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие / В.Г. Петрова, И.В. Белякова. – М. : Академия, 2002. – 160 с.
11. Петрова В. Г. Кто они, дети с отклонениями в развитии? 2-е изд. / В. Г. Петрова, И. В. Белякова. — М. : Флинта ; Московский социальнопсихологический институт, 2000. – 104 с.

12. Питерс Т. Аутизм: От теоретического понимания к педагогическому воздействию: Книга для педагогов-дефектологов. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 240с.
13. Синьова, Є. П. Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору : підручник / Є. П. Синьова. - К. : «Знання», 2008. - 365 с.
14. Синьов В. М. Психологія розумово відсталого дитини / Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П.: підручник. – К.: Знання, 2008. – 360 с.
15. Синьов В. М. Основи дефектології : навчальний посібник / В. М. Синьов, Г. М. Коберник. К. : Вища школа, 1994. 143с.
16. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.
17. Сорокин В. М. Специальная психология: Учеб. пособие / под. научн. ред. Л. М. Щипицыной. – СПб. : «Речь». 2003. – 216 с.
18. Спеціальна психологія. У питаннях і відповідях: навчальний посібник / укл. О. В. Чепка – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016 – 104 с.
19. Спеціальна психологія: тексти. – Ч. 2. / За ред. М. П. Матвеевої, С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний ун-т, 2001. – 142 с.
20. Янушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установка контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М.: Теревинф, 2004. – 140 с.

Навчально-методичне видання

Дарія Гошовська

**СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ПЕДАГОГІЧНО-
КОРЕКЦІЙНОГО ТРЕНІНГУ**

Друкується в авторській редакції